

Перетятко С. А. – аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ІПФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Львів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5264-3599>

Спосіб учинення незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв

Метою наукової статті є з'ясування способів учинення незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. **Методологічну основу** наукового пошуку становить комплекс методів і прийомів наукового пізнання, необхідних для реалізації визначеної мети, специфіки об'єкта та предмета дослідження. Використання цих методів забезпечило обґрунтованість і достовірність результатів дослідження. Основним методом дослідження є діалектичний, за допомогою законів і категорій якого визначено способи незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. Також застосовано спеціальні методи дослідження, а саме: метод системного аналізу, системно-структурний, формально-логічний, соціологічний та статистичний. **Наукова новизна** публікації полягає в такому: встановлено, що основними способами вчинення досліджуваного злочину є активні дії щодо вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв: виготовлення (щодо всіх визначених у ст. 263-1 Кримінального кодексу України предметів озброєння); переробка, видалення маркування, зміна маркування (лише щодо вогнепальної зброї); більшість способів вчинення злочинів є повноструктурними (мають етапи підготовки, вчинення та приховування); дії, які охоплені ознаками цього злочину, часто є окремою ланкою в ланцюгу детально спланованої злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв; аргументовано доцільність визначення в ст. 263-1 Кримінального кодексу України кримінальної відповідальності за здійснення незаконної переробки бойових припасів. **Висновки.** Більшість способів вчинення злочинів, передбачених ст. 263-1 Кримінального кодексу України, є повноструктурними, тобто мають етапи: а) підготовки: вибір приміщень; підготовка необхідних матеріалів, пристосувань, інструментів; використання загальнодоступної інформації у відкритих джерелах щодо виготовлення, внесення конструктивних змін у предмети озброєння; придбання інструментів, металообробних пристосувань; відвідування об'єктів, пов'язаних з їх виробництвом, зберіганням і використанням; цілеспрямоване обстеження зон військових конфліктів; б) вчинення та в) приховування: неявка за викликом; давання неправдивих показань; відмова від давання показань; висунення неправдивого алібі; знищення слідів і знарядь злочинного посягання; здійснення впливу на свідків. Окрім усталених, типових способів учинення злочинів, передбачених ст. 263-1 Кримінального кодексу України, виявлено тенденції до вдосконалення, осучаснення способів незаконного виготовлення, переробки чи ремонту предметів озброєння: високотехнологічна переробка, виготовлення з використанням сучасних технічних засобів; використання довідкової інформації, купівля окремих конструктивних механізмів, деталей до предметів озброєння через інтернет-сайти; застосування засобів маскування. Дії, які охоплюються ознаками злочину, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу України, часто є окремою ланкою в ланцюгу детально спланованої злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв.

Ключові слова: вогнепальна зброя; бойові припаси; вибуховий пристрій; виготовлення; переробка.

Вступ

За даними статистики, з усієї групи злочинів, пов'язаних з порушенням встановлених правил поведінки із загальнонебезпечними предметами, визначене ст. 263-1 КК України незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв є одним з найменш поширених. Проте останніми роками така протиправна діяльність набуває організованого характеру, відбуваються професіоналізація та спеціалізація зазначених

злочинів. Активним є використання саморобних вибухових пристроїв, гранат, гранатометів, мін і снарядів.

Спосіб учинення злочину, безумовно, є основоположним елементом будь-якої криміналістичної характеристики, у криміналістиці його розглядають як джерело інформації, необхідної для розкриття та попередження злочинів. Не є винятком і злочини, передбачені ст. 263-1 КК України, адже важливість способу цього суспільно небезпечного діяння засвідчує диспозиція статті КК України. За способом вчинення цих злочинів можна встановити окремі властивості особи злочинця, такі

як наявність професійних навичок і злочинного досвіду, фізичні дані, ступінь інформованості про способи використання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв зі злочинною метою тощо.

Питання незаконного обігу предметів озброєння, особливості їх дослідження та розслідування відповідних фактів вивчали такі вітчизняні й іноземні вчені: П. Д. Біленчук, В. І. Борисов, В. В. Бичков, В. Ф. Васюков, А. В. Кокін, О. С. Соколов, В. Я. Тацій, А. Е. Шалагін, В. О. Яремчук (Bychkov, 2016; Vasiukov, 2019; Kokin, 2016; Tatsii, & Borysov, 2017; Shalagin, & Grebenkin, 2017; Yaremchuk, 2020) та ін. Водночас чимало проблем у цій сфері залишилися нерозв'язаними. З огляду на зазначене, актуальним є з'ясування способів виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є системний аналіз і виклад матеріалу, пов'язаного з визначенням типових способів учинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263-1 КК України, з метою формування адекватних шляхів протидії та розслідування.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання: 1) окреслити етапи вчинення злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України; 2) визначити особливості способів учинення зазначених злочинів; 3) виявити тенденції з удосконалення способів вчинення злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, на підставі чого запропонувати шляхи їх виявлення та недопущення.

Виклад основного матеріалу

З-поміж низки визначень досліджуваної категорії ми оберемо підхід до тлумачення способу вчинення злочину, запропонований В. К. Весельським, С. М. Зав'яловим і В. В. Пясковським, які формулюють його як спосіб дій з готування, вчинення та приховання слідів злочину, що характеризує криміналістично значущі відомості про виконавця і застосовані ним засоби й можливості їх використання у розкритті та розслідуванні злочинів (Veselskyi, & Plaskovskyi, 2007, p. 27).

Узагальнена судово-слідча практика й аналіз оцінювання зазначеного елементу криміналістичної характеристики провідними науковцями дає підстави для висновку про необхідність виявлення нових сучасних способів підготовки, вчинення та приховування злочинів, передбачених ст. 263-1 КК

України, як одного з найважливіших джерел формування криміналістично значущої інформації.

Диференціація дій винного за ознакою стадійності їх учинення надає можливість детальніше дослідити особливості підготовки, вчинення та приховування досліджуваних злочинів, а на підставі знань про ці особливості встановити й викрити особу злочинця. Дії злочинця з підготовки до дій з виготовлення чи здійснення будь-яких змін у вогнепальну зброю, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, приховання таких дій тісно пов'язані між собою, формуючи спосіб цього злочину або групи злочинів, оскільки вони зумовлені єдиним планом і задумом.

Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 263-1 КК України, полягає у вчиненні таких активних дій щодо вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв: 1) виготовлення; 2) переробка (лише щодо вогнепальної зброї); 3) ремонт (лише щодо вогнепальної зброї); 4) видалення маркування (лише щодо вогнепальної зброї); 5) зміна маркування (лише щодо вогнепальної зброї). Такі визначені в диспозиції ст. 263-1 КК України способи незаконних дій щодо цих предметів відіграють роль криміноутворювальної ознаки в разі їх незаконності. Водночас встановлення способу вчинення кримінального правопорушення має ґрунтуватися не на кримінально-правовій кваліфікації злочину, він є насамперед елементом вияву діяння в зовнішньому середовищі.

Порядок поводження з певними видами зброї, затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Положення про дозвільну систему» від 12 жовтня 1992 року № 576, стосується предметів, матеріалів і речовин, на які поширюються вимоги дозвільної системи, до яких належать вогнепальна зброя, холодна зброя, пневматична зброя калібру понад 4,5 мм і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони, вибухові матеріали й речовини. Також у постанові Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року № 2471-XII встановлено перелік видів майна, що не можуть знаходитися у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, до яких належать зброя, боєприпаси (крім мисливської та пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї та боєприпасів до неї). Основним відомчим нормативно-правовим актом, який регулює обіг зброї, є Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної,

пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» від 21 серпня 1998 року № 622.

Законним обігом зброї О. Д. Шелковнікова вважає рух конкретних видів і типів зброї, боеприпасів і патронів до неї всередині країни (конкретного регіону), що охоплює вчинення на підставі відповідних правил й обмежень, що містяться в чинному законодавстві, усі операції з моменту його створення або надходження в продаж, відправлення, передача каналами збуту, отримання користувачем або експортером. Незаконний обіг зброї дослідниця визначає як рух її з порушеннями у сфері законного обігу (Shelkovnikova, 1999, p. 48).

Словник тлумачить поняття «незаконний» як такий, що суперечить законам, іде в розріз із ним, заборонений законом, порушує закон (Shevchenko et al., 2014, p. 308). У розробленому ООН «Модельному законі про незаконне виготовлення та обіг вогнепальної зброї, її частин, компонентів та боеприпасів» від 8 липня 2011 року «незаконний обіг» потрактовано як імпорту, експорту, придбання, продаж, доставку, переміщення або передачу вогнепальної зброї, її частин, компонентів і боеприпасів з або через територію однієї держави до іншої держави...» ("Model Law", 2011, p. 9).

Відповідно до законопроекту «Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї» (реєстр. № 4335 від 6 листопада 2020 року), виробництво (виготовлення) зброї – створення нової одиниці зброї з матеріалів і речовин, що не були зброєю; складання зброї з частин та деталей в умовах виробництва (закладу) чи перероблення будь-яких предметів, завдяки чому вони набувають властивостей зброї; створення основних частин зброї чи засобів зменшення гучності пострілу. Отже, предметом злочинної діяльності можуть бути зазначені дії не тільки щодо зброї, а й щодо її окремих комплектуючих.

Виробництво (виготовлення) бойових припасів визначається як створення нової одиниці бойових припасів з матеріалів і речовин, що не були бойовими припасами (крім переспорядження бойових припасів). Такі дії здійснюються з метою наділення цих предметів властивостями вогнепальної зброї, її основних частин або пристосувань для зміни режимів ведення вогню.

Незаконним виготовленням також слід вважати діяння у формі ненанесення виробником зброї належного за законом маркування (найменування виробу, країни або місця

виготовлення, серійного номера) на основні частини вогнепальної зброї або пристосування для змін режимів ведення вогню або дії з видалення особою такого маркування (Chistiakov, & Mazninskis, 2018, p. 44).

Відповідно до п. 14 ППВСУ «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26 квітня 2002 року № 3, ремонт вогнепальної зброї – це таке відновлення характерних властивостей зазначеного предмета шляхом заміни або реставрації зношених чи не придатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням.

Незаконним ремонтом вогнепальної зброї А. А. Чистяков вважає, по-перше, усунення невідповідностей у ній (за винятком ремонту та заміни її неосновних частин), її основних індивідуальних і пристосованих, зокрема для змін режимів ведення вогню; по-друге, дій, відновлювальних уражаючих властивостей як вогнепальної зброї або придатності її основних частин, так і розглянутих нами пристосувань для використання в певних видах зброї; по-третє, пристосування для власних потреб власників таких предметів (Chistiakov, & Mazninskis, 2018, p. 44).

Стаття 37 законопроекту від 6 листопада 2020 року № 4335 визначає, що право на виробництво цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї мають юридичні особи, які отримали ліцензію на виробництво цивільної зброї та бойових припасів до неї, дозвіл на функціонування закладу з виробництва зброї та бойових припасів до неї. Юридичні особи, які мають право на виробництво цивільної вогнепальної зброї, повинні забезпечувати безпеку виробництва, здійснювати контроль за виробничим процесом, дотримуватися ліцензійних умов провадження такої діяльності. Кожна одиниця виробленої цивільної вогнепальної зброї, віднесена до відповідної категорії, повинна мати маркування, відповідати вимогам безпеки й технічним вимогам до зброї цієї категорії. Також право на ремонт цивільної вогнепальної зброї мають юридичні особи, фізичні особи – підприємці, які отримали ліцензію на ремонт цивільної зброї і бойових припасів до неї та дозвіл на функціонування майстерні з ремонту зброї. Порядок отримання ліцензій на виробництво й ремонт цивільної зброї та бойових припасів до неї, дозволу на функціонування закладу з виробництва зброї та бойових припасів до неї, дозволу на функціонування майстерні з ремонту зброї встановлює Кабінет Міністрів України (ч. 8 ст. 37 законопроекту).

Ремонт вогнепальної зброї та її основних частин не є різновидом їх виготовлення, чого не можна сказати про переробку вогнепальної зброї та її основних частин. Ремонт за своєю суттю є відновленням споживчих властивостей речі, ремонт якої здійснюють. На підставі цього формулювання можна констатувати, що поняття ремонту не може бути охопленим поняттям виготовлення (Chistiakov, & Mazninskis, 2018, p. 44).

Велика українська юридична енциклопедія переробку зброї визначає як перетворювання, змінювання певних предметів шляхом надання їм властивостей вогнепальної зброї (Tatsii et al., 2017, p. 557). Деякі науковці незаконну переробку вогнепальної зброї (ч.1 ст.263-1 КК України) трактують як здійснення без передбаченого законом дозволу впливу на вже наявну вогнепальну зброю з метою змінити її окремі властивості (Dzhuzha et al., 2018, p. 602). Відповідно до п. 13 ППВСУ № 3, переробка вогнепальної зброї – це перероблення певних предметів шляхом надання їм властивостей вогнепальної зброї. Таким діями, зокрема, є перероблення ракетниці, стартового, будівельного, газового пістолета, інших пристроїв, пристосованих для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, у зброю, придатну до стрільби тощо, або мисливської зброї (зокрема гладкоствольної) – в обріз).

Наприклад, якщо вогнепальну зброю було виготовлено шляхом переробки газового пістолета, то такий пістолет після здійснених механічних змін отримав нові тактико-технічні характеристики, і незаконний обіг такої зброї стає небезпечнішим для суспільства, ніж протиправний обіг газової зброї. Часто такі незаконні переробки обумовлені калібром наявних у злочинців боєприпасів, оскільки вони є вихідним матеріалом і трудомісткі у виробництві з низки причин. До факту незаконного перероблення вогнепальної зброї з уведенням безповоротних технічних змін можна віднести укорочення ствола (блоку стволів), демонтаж приклада тощо. Трапляються факти незаконної переробки вогнепальної зброї й без внесення до неї безповоротних технічних змін (Chistiakov, & Mazninskis, 2018, p. 45).

Протиправне встановлення перевідника режиму вогню на пістолети Glock виробництва Австрійської Республіки (пістолет Glock-18) не вимагає введення безповоротних технічних змін у цю зброю. Цей пристрій встановлюється на місці тильної заглушки затвора пістолетів Glock і робить їх небезпечнішими, оскільки швидкострільність цього виду зброї в автоматичному режимі ведення вогню (вогнь ведеться чергою пострілів) підвищується до 1200 пострілів за хвилину.

Крім того, незаконним переробленням вогнепальної зброї без внесення в неї безпово-

ротних технічних змін є і використання нарізного ствола-вкладиша у вогнепальну гладкоствольну зброю, що, залежно від калібру використовуваних боєприпасів для ствола-вкладиша, може суттєво збільшити прицільну дальність вогню. Такі випадки перероблення вогнепальної зброї небезпечні тим, що особа після використання може повернути попередній технічний стан зброї до її незаконного перероблення, після чого встановити факт незаконного перероблення буде просто неможливо.

Явище переробки патронів травматичної дії є поширеним у практиці проведення судово-балістичних експертиз. Зокрема, заводські травматичні патрони переспоряджують так: штатний снаряд витягують, навіску порошу істотно збільшують або замінюють порохом іншої марки. Потім замість гумової кулі поміщають снаряд, який за своїми розмірними характеристиками не буде перевищувати величину просвіту, що утворився між виступами в каналі ствола. Вміст патрона заливають свічним воском, затикають шматком поролону або гуми. Снаряд у гільзі розміщують паралельно, щоб він під час пострілу не зіткнувся з виступами, а міг пройти повз них через утворений просвіт у каналі ствола переробленого травматичного пістолета. Унаслідок зазначеної переробки патрони стають помітно «потужнішими». Переспоряджують не тільки патрони травматичної дії, а й патрони до нарізної вогнепальної зброї (Kokin, 2016, p. 74-80), що мають високу суспільну небезпеку.

Водночас варто зауважити, що з аналізу назви ст. 263-1 КК України вбачається, що кримінальна відповідальність за вчинення такого діяння настає лише за незаконне виготовлення бойових припасів. Натомість щодо вогнепальної зброї законодавець використовує такі способи, як незаконне виготовлення, переробка, ремонт, фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування. Така законодавча неточність може стати вагомим інструментом для сторони захисту в разі переробки саме боєприпасів. Про цю законодавчу недосконалість у назві ст. 263-1 КК України зауважили й 68 % опитаних прокурорів, слідчих та оперативних працівників.

Викладене спонукає до внесення відповідних змін до назви ст.263-1 КК України, яка в запропонованій нами редакції буде мати назву «Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення та переробка бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв».

Маркування поряд з відомостями про виробника, вид, марку, модель, маркування, калібр і рік випуску зброї є ідентифікаційними ознаками зброї. Маркування – це унікальне позначення зброї в процесі виготовлення шляхом нанесення на зброю найменування виготовлювача, країни або

місця виготовлення, серійного номера чи будь-якого іншого зручного у використанні позначення, яке складається з простих геометричних символів, поєднаних із цифровим та (або) буквено-цифровим кодовим позначенням, що дає змогу швидко ідентифікувати зброю.

Фальсифікація маркування – це повна або часткова зміна маркування, нанесеного виробником. Видалення маркування особи з основних частин вогнепальної зброї або її протиправне ненанесення виробником на основні частини вогнепальної зброї, безсумнівно, ускладнює функції контролю за вогнепальною зброєю з боку держави. Видалення маркування полягає в його знищенні будь-яким способом, унаслідок чого унеможливується швидка ідентифікація зброї. У спробі приховати походження зброї, знаки й числа маркування, складові його номера стирають, витравлюють або видаляють за допомогою механічних методів, таких як спилування, шліфування, іноді з нанесенням нових номерів і позначень. Зміст поняття «зміна маркування» тотожний поняттю фальсифікація маркування (Marmura, Rysmenskyi, & Tkachuk, 2019, p. 23).

До способів ремонту, згідно з роз'ясненнями Пленуму ВСУ, належать відновлення характерних властивостей зброї «шляхом заміни або реставрації зношених чи непридатних частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням».

Загалом незаконним виготовленням, переробкою чи ремонтом вогнепальної зброї, незаконним видаленням чи зміною її маркування або незаконним виготовленням бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв ми вважаємо форму обміну (переходу) певних об'єктів, обіг яких заборонено законом, крім тих, що знаходяться у вільному обігу або обмежені в обігу. Такі дії не слід здійснювати без передбаченого законодавством відповідного дозволу. Такі дії є не просто незаконними, а й кримінальними, оскільки охоплюють дії, що порушують кримінально-правові заборони та за вчинення яких передбачена кримінальна відповідальність, визначена у ст. 263-1 КК України.

Відповідно до вивчених нами кримінальних проваджень за ознаками злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, найтипівішими способами їх вчинення є такі: незаконне виготовлення вогнепальної зброї (6 %); незаконна переробка зброї з певного виду на вогнепальну (фальсифікація, незаконне видалення, зміна маркування) (71 %); незаконна переробка чи ремонт вогнепальної зброї з метою покращення її властивостей (18 %); незаконне виготовлення бойових припасів (9 %); незаконна переробка бойових припасів (3 %); незаконне виготовлення вибухових речовин (5 %);

незаконне виготовлення вибухових пристроїв (15 %).

За результатами вивчення кримінальних проваджень за ознаками злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, виготовлення, переробка, ремонт, реставрація можуть бути здійснені: в домашніх умовах за допомогою слюсарного інструменту, підручних засобів (76 %). Зокрема, під час досудового розслідування у кримінальному провадженні № 12020060000000006 встановлено, що гр-н В. на прохання М. та І. здійснює замовлення стартових пістолетів «Eko! Botan Cal. 9mm P.A.K.» на сайті одного з інтернет-магазинів зброї, після чого здійснює їх незаконну переробку за місцем своєї реєстрації та проживання, які надалі самостійно незаконно збуває з М. та І. за грошові кошти.

Розглядаючи структуру способів вчинення злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, слід зауважити, що не всі способи є повноструктурними, тобто мають етапи підготовки, вчинення та приховування. Водночас 91 % вивчених кримінальних проваджень, серед них – і підготовка, а 65 % злочинів передбачали етап приховування їх наслідків.

Підготовчий рівень, зазначає І. Ю. Рагулін, полягає здебільшого в такому: пошук джерел спеціальної інформації щодо виготовлення, ремонту й пересилання зброї, її основних частин і комплектуючих деталей або вузлів та інших предметів злочину (книги, станки, сайти тощо), вивчення слідів, що в них містяться; підшукування спеціалістів, що володіють навичками роботи з металом, точними механізмами, електронною, технікою, пов'язаною з виготовленням зброї, боеприпасів, у випадку виготовлення пристроїв з оптичним прицілом – оптика зі знанням хімічних процесів та ін.; забезпечення фахівців необхідним металообробним механізмом, станками (наприклад, малогабаритний токарний станок HAAS серії Office для виконання завдань з нарізання різьби (правої, лівої), наріжного та внутрішнього точіння, обточування тощо; настільні токарні, фрезерувально-свердлильні, вертикально-свердлильні, радіально-свердлильні станки тощо) й іншою технікою та інструментарієм, необхідним для виготовлення зброї; пошук малогабаритних настільних токарних станків та іншого інструментарію; удосконалення власних навичок, раніше отриманих на заводах з виготовлення зброї, на інших заводах; виготовлення схем, ескізів зразків, макетів, виробів, виготовлення яких планується; вибір часу, місця та способів виготовлення, ремонту або переробки зброї, її основних і комплектуючих деталей або вузлів; підбір приміщення (робочого місця), обладнання, інструментів, механізмів, матеріалів (сировини) для виготовлення зброї, боеприпасів, вибухових речовин і пристроїв обраним способом; вивчення можливості використання в робочий та неробочий

час приміщень, обладнання, інструментів, механізмів і матеріалів для виготовлення предметів злочинного посягання; установлення контактів з посадовими особами органів або підприємств, які безпосередньо здійснюють на конкретній території виготовлення легального обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин і пристроїв (Ragulin, 2016, p. 43).

Дії з підготовки можуть передбачати: використання загальнодоступної інформації у відкритих джерелах щодо внесення конструктивних змін у газову та пневматичну зброю, а також її виготовлення (у т.ч. викрадених деталей та вузлів); відвідування об'єктів, пов'язаних із виробництвом, зберіганням і використанням предметів озброєння; офіційне придбання предметів озброєння для охоронних агентств, служб безпеки на законних підставах з метою їх подальшої переробки; цілеспрямоване обстеження зон військових конфліктів з метою виявлення предметів озброєння (зокрема, екземплярів, які потребують реставрації, внесення конструктивних змін).

За даними вивчення кримінальних проваджень, розпочатих за ст. 263-1 КК України, підготовка до незаконного виготовлення предметів озброєння полягала в: розробленні плану (14 %); виборі приміщень (18 %); підготовці необхідних матеріалів, пристосувань, інструментів (31 %); пошуку складових частин до відповідного виду озброєння (14 %); придбанні інструментів, металообробних станків, верстатів й іншого обладнання тощо (15 %); підшуканні відсутніх деталей з несправних примірників зброї (11 %); ознайомленні з інформацією, зокрема в джерелах Інтернет, щодо виробництва, переробки зброї (33 %); здійсненні попередніх консультацій з відповідними фахівцями (9 %); залученні до злочинних дій інших осіб (3 %); підготовці засобів маскуванню зовнішності (2 %).

Розглянемо приклад із практики. О. з метою незаконної переробки вогнепальної зброї, її подальшого збуту в березні 2019 року в м. Києві отримав для переробки, подальшого зберігання та збуту пістолет фірми «Glock 45», пістолет-кулемет фірми «Скорпіон». У червні 2019 року О. дав З. поради в необхідності та способі переробки під вогнепальну зброю та контактні дані особи, яка безпосередньо здійснить її переробку, після чого надав йому зазначені предмети озброєння. З. передав пістолет і пістолет-кулемет невстановленій особі, яка здійснила їх переробку на вогнепальну зброю, що стала придатною до стрільби бойовими патронами калібру 9 мм.

Незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв як самостійний злочин може слугувати підготовчою стадією до вчинення іншого злочину. Вчинення таких дій з метою вчинення іншого злочину є ідеальною

сукупністю злочинів і має тягти за собою відповідальність за ст. 263-1 КК і за готування до іншого відповідного злочину. Слід також акцентувати увагу на тому, що, незалежно від завершеності певних частин або дій із внесення змін у зазначені предмети, злочин, передбачений ст. 263-1 КК України, є закінченим, якщо модифікований предмет може бути використаний як зброя, боєприпаси, вибухові речовини або вибуховий пристрій.

Факультативною складовою способу вчинення злочину є його приховування. Зокрема, Р. С. Белкін доречно акцентує, що система дій з підготовки, вчинення та приховування злочину детермінується умовами зовнішнього середовища та психофізіологічними властивостями особи. Дії з підготовки, вчинення та приховування злочинів, зазначає автор, об'єднані загальним злочинним задумом, проте в деяких випадках може бути самостійний спосіб приховування злочину (Belkin, 1999, p. 212).

Дії з приховання слідів злочину можуть здійснюватися на всіх етапах злочинної діяльності. Під час підготовки до злочину здійснюють відвідування сайтів, які спеціалізуються на продажу предметів озброєння, об'єктів, пов'язаних з їх виробництвом, зберіганням і використанням тощо. На стадії вчинення злочину вживають заходів, спрямованих на приховування слідів на місці незаконного виготовлення, переробки та ремонту предметів озброєння. Після закінчення злочину насамперед можуть знищувати, приховувати предмети, що використовували як пристосування для вчинення злочину, вчиняють тиск на свідків тощо. У низці випадків механічний обробці підлягають внутрішні стінки каналу ствола для позбавлення можливості ідентифікації екземпляра зброї.

Спосіб приховування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 КК України, може містити значний обсяг криміналістичної інформації, яка сприяє не тільки пізнанню механізму вчинення злочину, а й з меншою затратою сил і засобів встановити коло осіб, підозрюваних у його вчиненні. Дії з приховування злочину пов'язані єдиним злочинним умислом з приготуванням або вчиненням протиправної дії та можуть здійснюватися на всіх його етапах: як під час підготовки, вчинення, так і після вчинення злочину. Зокрема, під час виготовлення, переробки, ремонту, розроблення, виробництва зброї заздалегідь підбирають (готують) інструмент, різні пристосування, обладнання тощо. Такі самі дії властиві в разі фальсифікації, видалення чи зміни маркування на зразках зброї.

Аналіз судово-слідчої практики дав змогу дійти висновку, що серед способів приховування злочину, передбаченого ст. 263-1 КК України, підозрюваний зазвичай використовує такі заходи: зникнення з місця події (97 %); неявка за викликом до органів досудового розсліду-

вання (16 %); давання неправдивих показань, зміна їх змісту (67 %); відмова від давання показань (23 %); висунення неправдивого алібі (19 %); знищення слідів і знарядь злочинного діяння (знищення невдалих зразків зброї та її основних частин) (86 %); здійснення впливу (фізичного, психічного, спроби підкупу) на свідків (9 %); створення тайників для зберігання виготовленої зброї або інших предметів, що мають відношення до неї, залишки непридатної сировини та матеріалів (6 %). До менш поширених належать такі дії з протидії розслідуванню: симуляція психічного чи іншого захворювання; зміна зовнішності або окремих частин тіла; вплив шляхом заподіяння матеріальної шкоди майну свідків; вплив шляхом погрози або підкупу службових осіб, які здійснюють розслідування. Їх загальна частка під час розслідування злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, становив 4 %.

Вивчена судово-слідча практика дає змогу стверджувати, що дії, які охоплені ознаками злочину, передбаченого ст. 263-1 КК України, часто є окремою ланкою в ланцюгу злочинної діяльності (здебільшого детально спланованої), пов'язаної з незаконним обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (тобто є початок незаконного виготовлення, переробки тощо, а згодом – зберігання, носіння, пересилання, транспортування, подальший збут або використання).

Окрім усталених, типових способів учинення злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, простежуються певні тенденції до вдосконалення, осучаснення способів незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв. До таких слід віднести: здійснення високотехнологічної переробки, виготовлення предметів озброєння з використанням сучасних технічних засобів; купівля окремих конструктивних механізмів, деталей до предметів озброєння через інтернет-сайти; використання довідкової інформації, розміщеної в мережі Інтернет щодо самостійного внесення конструктивних змін до предметів озброєння; законспірованість зв'язків замовника та виконавця злочину, передбаченого ст. 263-1 КК України; розширення практики застосування особами, які вчинили незаконне виготовлення, переробку предметів озброєння, засобів маскування з метою унеможливлення їх ідентифікації (застосування сучасних засобів комунікації, знищення невдалих зразків зброї та її основних частин, створення тайників тощо).

Загалом слід зазначити, що знання слідчим способів з підготовки, вчинення та приховування злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, сприятиме максимально ефективному здійсненню

цілеспрямованої пізнавальної діяльності, безпосередньо пов'язаної із застосуванням методу моделювання, у дослідженні окремо взятого факту незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї або фальсифікації, незаконного видалення чи зміни її маркування або незаконного виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв.

Наукова новизна

Наукова новизна публікації полягає в такому: встановлено, що основними способами вчинення досліджуваного злочину є активні дії щодо вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв: виготовлення (щодо всіх визначених у ст. 263-1 КК України предметів озброєння); переробка, видалення маркування, зміна маркування (лише щодо вогнепальної зброї); більшість способів вчинення злочинів є повноструктурними (мають етапи підготовки, вчинення та приховування); дії, які охоплені ознаками цього злочину, часто є окремою ланкою в ланцюгу детально спланованої злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв; аргументовано доцільність визначення в ст. 263-1 КК України кримінальної відповідальності за здійснення незаконної переробки бойових припасів.

Висновки

Більшість способів вчинення злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, є повноструктурними, тобто мають етапи: а) підготовки: вибір приміщень; підготовка необхідних матеріалів, пристосувань, інструментів; використання загальнодоступної інформації у відкритих джерелах щодо виготовлення, внесення конструктивних змін у предмети озброєння; придбання інструментів, метало-обробних пристосувань; відвідування об'єктів, пов'язаних з їх виробництвом, зберіганням і використанням; цілеспрямоване обстеження зон військових конфліктів; б) вчинення та в) приховування: неявка за викликом; давання неправдивих показань; відмова від давання показань; висунення неправдивого алібі; знищення слідів і знарядь; здійснення впливу на свідків.

Крім усталених, типових способів учинення злочинів, передбачених ст. 263-1 КК України, виявлено тенденції до вдосконалення, осучаснення способів незаконного виготовлення, переробки чи ремонту предметів озброєння: високотехнологічна переробка, виготовлення з використанням сучасних технічних засобів; використання довідкової інформації, купівля окремих конструктивних механізмів, деталей до предметів озброєння через інтернет-сайти; застосування засобів маскування (використання сучасних засобів комунікації, знищення невдалих

зразків зброї та її основних частин, створення тайників тощо).

Дії, які охоплені ознаками злочину, передбаченого ст. 263-1 КК України, часто є окремою

ланкою в ланцюгу детально спланованої злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв.

REFERENCES

- Belkin, R.S. (1999). *Kriminalistika [Forensics]*. Moscow: Iurist [in Russian].
- Bychkov, V.V. (2016). Oruzhie i boepripasy kak priznak prestupleniy, obrazuiushchikh kriminalnyy oborot predmetov vooruzheniya [Weapons and ammunition as a sign of crimes that constitute a criminal turnover of weapons]. *Lex Russica*, 4(113), 61-75. doi: 10.17803/1729-5920.2016.113.4.061-075 [in Russian].
- Chistiakov, A., & Mazninskis, N. (2018). Nezakonnye izgotovlenie, peredelka i remont ognestrel'nogo oruzhiia i ego osnovnykh chastei po ugovnomu zakonodatel'stvu Rossiyskoy Federatsii i Latviyskoy Respubliki [Illegal manufacture, alteration and repair of firearms and their main parts under the criminal legislation of the Russian Federation and the Republic of Latvia]. *Chelovek: prestuplenie i nakazanie, Human: crime and punishment*, 26(1-4), 1, 43-49 [in Russian].
- Dzhuzha, O.M., Savchenko, A.V., & V.V. Cherniei (Eds.). (2018). *Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal codex of Ukraine]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
- Kokin, A.V. (2016). Osobennosti sudebno-ballisticheskogo issledovaniia samostoiatelno snariazennykh patronov dlia narez'nogo ognestrel'nogo oruzhiia [Features of forensic ballistic research of self-equipped cartridges for rifled firearms]. *Sudebnaia ekspertiza, Forensic examination*, 3(47), 50-63. doi: 10.18500/1994-2540-2020-20-2-199-202 [in Russian].
- Marmura, O.Z., Pysmenskyi, Ye.O., & Tkachyk, A.B. (2019). *Kryminalno-pravova kharakterystyka zlochyniv, poviazanykh z nezakonnym obihom zbroi ta vybukhivky [Criminal law characterization of crimes related to illicit trafficking in weapons and explosives]*. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
- Model Law against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition. (2011). United Nations: Vienna. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/legal-tools/Model_Law_Firearms_Final.pdf.
- Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro pravo vlasnosti na okremi vydy maina": vid 17 cherv. 1992 r. No. 2471-XII [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the right of ownership of certain types of property" from June 17, 1992, No. 2471-XII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12> [in Ukrainian].
- Ragulin, I.Iu. (2016). Organizatsionnye aspekty metodiki rassledovaniia nezakonnogo oborota oruzhiia i boepripasov [Organizational aspects of the methods of investigation of illegal circulation of weapons and ammunition]. *Candidate's thesis*. Krasnodar [in Russian].
- Shalagin A.E., & Grebenkin, M.Iu. (2017). Nezakonnyy oborot oruzhiia i ego preduprezhdenie [Illegal arms trafficking and its prevention]. *Vestnik Kazanskogo iuridicheskogo instituta MVD Rossii, Bulletin of the Kazan Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia*, 2(28), 55-60. doi: 10.24420/KUI.2017.28.6254 [in Russian].
- Shelkovnikova, E.D. (1999). Problemy usileniia borby s nezakonnym oborotom oruzhiia [Problems of strengthening the fight against illicit arms trafficking]. *Gosudarstvo i pravo, State and law*, 7, 48-52 [in Russian].
- Shevchenko, I.V. (et al.). (2014). *Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*. (Vols. 1-20). O.O. Taranenko (Ed.). Kyiv: Ukr. mov.-inform. fond [in Ukrainian].
- Tatsii, V.Ya., & Borysov, V.I. (Ed.). (et al.). (2017). *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia [Great Ukrainian legal encyclopedia]*. (Vols. 1-20). Kharkiv: Nats. yuryd. un-t im. Ya. Mudroho [in Ukrainian].
- Vasiukov, V.F. (2019). Nekotorye problemy sudebnoy diagnostiki pri rassledovanii prestupleniy protiv sobstvennosti [Some problems of forensic diagnostics in the investigation of crimes against property]. *Vestnik ekonomicheskoy bezopasnosti, Economic Security Bulletin*, 2, 176-179. doi: 10.24411/2414-3995-2019-10081 [in Russian].
- Veselskyi, V.K., & Piaskovskiy, V.V. (2007). *Torhivlia liudmy v Ukraini (problemy rozsliduvannia) [Trafficking in human beings in Ukraine (problems of investigation)]*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
- Yaremchuk, V.O. (2020). Deiaki pytannia doslidzhennia vohnepalnoi zbroi pry rozsliduvanni vbyvstv [Some issues of firearms research in homicide investigations]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal, Legal scientific electronic journal*, 2, 430-433. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/111> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Белкин Р. С. Криминалистика : учеб. сл.-справочник. М. : Юрист, 1999. 268 с.
- Бычков В. В. Оружие и боеприпасы как признак преступлений, образующих криминальный оборот предметов вооружения. *Lex Russica*. 2016. № 4 (113). С. 61–75. doi: 10.17803/1729-5920.2016.113.4.061-075.
- Чистяков А., Мажинский Н. Незаконные изготовление, переделка и ремонт огнестрельного оружия и его основных частей по уголовному законодательству Российской Федерации и Латвийской Республики. *Человек: преступление и наказание*. 2018. Т. 26 (1–4). № 1. С. 43–49.
- Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
- Кокин А. В. Особенности судебно-баллистического исследования самостоятельно снаряженных патронов для нарезного огнестрельного оружия. *Судебная экспертиза*. 2016. № 3 (47) С. 50–63. doi: 10.18500/1994-2540-2020-20-2-199-202.
- Мармура О. З., Письменський Є. О., Ткачик А. Б. Кримінально-правова характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї та вибухівки : посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 44 с.

- Model Law against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition. United Nations : Vienna. 2011. 182 p. URL: https://www.unodc.org/documents/legal-tools/Model_Law_Firearms_Final.pdf.
- Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17 черв. 1992 р. № 2471-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>.
- Рагулин И. Ю. Организационные аспекты методики расследования незаконного оборота оружия и боеприпасов : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Краснодар, 2016. 269 с.
- Шалагин А. Е., Гребенкин М. Ю. Незаконный оборот оружия и его предупреждение. *Вестник Казанского юридического института МВД России*. 2017. № 2 (28). С. 55-60. doi: 10.24420/KUI.2017.28.6254.
- Шелковникова Е. Д. Проблемы усиления борьбы с незаконным оборотом оружия. *Государство и право*. 1999. № 7. С. 48–52.
- Словник української мови : у 20 т. / [уклад. : І. В. Шевченко та ін.] ; наук. ред. О. О. Тараненко. Київ : Укр. мов.-інформ. фонд, 2014. Т. 5. 991 с.
- Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. [редкол.: В. Я. Тацій, В. І. Борисов та ін.]. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2017. Т. 17 : Кримінальне право. 1062 с.
- Васюков В. Ф. Некоторые проблемы судебной диагностики при расследовании преступлений против собственности. *Вестник экономической безопасности*. 2019. № 2. С. 176–179. doi: 10.24411/2414-3995-2019-10081.
- Весельський В. К., Пяковський В. В. Торгівля людьми в Україні (проблеми розслідування) : навч. посіб. Київ : КНТ, 2007. 268 с.
- Яремчук В. О. Деякі питання дослідження вогнепальної зброї при розслідуванні вбивств *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 430–433. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/111>.

Стаття надійшла до редколегії 08.07.2021

Peretiak S. – Postgraduate Student of the Department of Criminal Procedure and Criminology of the Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5264-3599>

Method Commission of Illegal Manufacture, Processing or Repair of Firearms or Fraud Unlawful Removal or Changes its Labeling or Illicit Manufacture of Ammunition, Explosives or Explosive Devices

The **purpose** of the scientific article is to find out ways to commit the illegal manufacture, processing or repair of firearms or falsification, illegal removal or alteration of their markings, or illegal manufacture of ammunition, explosives or explosive devices. The **methodological basis** of scientific research is a set of methods and techniques of scientific knowledge necessary to achieve a specific goal, the specifics of the object and subject of research. The use of methods ensured the validity and reliability of the research results. The leading method of research is dialectical, with the help of laws and categories which determine the methods of illegal manufacture, processing or repair of firearms or falsification, illegal removal or alteration of its markings, or illegal manufacture of ammunition, explosives or explosive devices. Special research methods were also used, namely: method of system analysis, system-structural, formal-logical, sociological and statistical. The **scientific novelty** of the publication is as follows: it is established that the main ways of committing the crime under investigation are active actions against firearms, ammunition, explosives or explosive devices: manufacture (for all weapons specified in Article 263-1 of the Criminal Code); reworking, removal of markings, change of markings (only for firearms); most ways of committing crimes are fully structured (have stages of preparation, commission and concealment); actions covered by the features of the crime are often a separate link in the chain of detailed criminal activities related to the illicit trafficking of weapons, ammunition, explosives or explosive devices; the expediency of the definition in Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine of criminal liability for illegal processing of ammunition. **Conclusions.** Most ways of committing crimes under Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine, are fully structured, i.e. have stages: a) preparation: the choice of premises; preparation of necessary materials, devices, tools; use of publicly available information in open sources on manufacturing, making constructive changes in weapons; purchase of tools, metalworking devices; visits to facilities related to their production, storage and use; purposeful survey of military conflict zones; b) committing and c) concealment: non-appearance on call; giving false testimony; refusal to testify; putting forward a false alibi; destruction of traces and tools of crime; influencing witnesses. In addition to the established, typical ways of committing crimes under Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine, identified trends to improve, modernize methods of illegal manufacture, processing or repair of weapons: high-tech processing, manufacturing using modern technical means; use of reference information, purchase of separate constructive mechanisms, details to armaments through the Internet sites; application of masking agents. Actions covered by the signs of a crime under Art. 263-1 of the Criminal Code of Ukraine, is often a separate link in the chain of detailed planned criminal activities related to the illicit trafficking of weapons, ammunition, explosives or explosive devices.

Keywords: firearms; ammunition; explosive device; manufacturing; processing.